

ФІЛОСОФІЯ І СУМІЖНІ СФЕРИ ДУХОВНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

УДК 298.9 (045.2)

Ігор Богдановський
Харківський національний авіаційний університет

ДОБРОДІЙНА ДІЯЛЬНІСТЬ НЕТРАДИЦІЙНИХ РЕЛІГІЙНИХ РУХІВ ЯК ФОРМА ЇХНЬОЇ СОЦІАЛЬНОЇ АКТИВНОСТІ

© Богдановський І., 2010

Дано визначення позакультової діяльності релігійних організацій. Розглянуто добродійну діяльність нетрадиційних релігійних рухів (НРР). Основними напрямками добродійності НРР є організація добродійних їдалень, опікування дитячими будинками, безкоштовна роздача убогим одягу, надання медичної й грошової допомоги тощо. Держава має сприяти і підтримувати добродійну діяльність релігійних організацій. Але існує багато проблем у співпраці держави і релігійних добродійних організацій. Головна проблема полягає у тому, що добродійна діяльність НРР часто використовується ними для розповсюдження своїх переконань серед послідовників інших релігій і невіруючих, що створює джерело конфліктів між їхніми adeptами і послідовниками традиційних конфесій.

Ключові слова – нетрадиційні релігійні рухи, позакультова добродійна діяльність.

Igor Bogdanovsky. Charity Of Untraditional Religious Motions As A Form Of Their Social Activity.

Determination of religious organizations uncult activity is given in this article. Examined charity of untraditional religious motions (URM). Basic directions of charity of URM is organization of charity dining-rooms, watching child's houses, free distribution of wretched clothes, grant of medical and money help, etc. The Government must promote and support charity of religious organizations. But there is a row of problems at the collaboration of the state and religious charity organizations. The main problem is that eleemosynary activity of URM is often utilized by them for distribution of the persuasions among the followers of other religions and infidel, that creates the source of conflicts between their adherents and followers of traditional confessions.

Keywords – untraditional religious motions, uncult activity, charity.

Вступ. Виникнення нетрадиційних релігійних рухів й стрімке їх поширення зумовлене гострими проблемами сучасності. Під нетрадиційними релігійними рухами (далі в тексті НРР) в роботі маються на увазі ті релігійні рухи й організації, що з'явилися на території України та інших країн пострадянського простору протягом двох останніх десятиліть. Основними чинниками, що спричинили зростання нетрадиційної релігійності, є економічні, соціальні і психологічні. Соціально-економічні особливості розвитку українського суспільства в 90-ті роки ХХ ст. сприяли зростанню чисельності adeptів НРР. Адже економічний занепад держави супроводжувався прогресуючим зубожінням значної частини населення, зниженням загального рівня освіти і культури. Зростанню чисельності послідовників НРР сприяло також стрімке скорочення клубних закладів і бібліотек, припинення виховної роботи серед дітей і молоді з боку держави; заповнення

книжкового ринку містичною літературою тощо. Натомість сучасні НРР проголошують, що вони спроможні забезпечити своїм членам істотну моральну й матеріальну підтримку, і що для цього у них є усі необхідні ресурси, як економічні, так і політичні.

Проте, хоча економіко-політична криза й сприяла розповсюдженню НРР, але в умовах розпаду соціальних інститутів і кризи етичних цінностей в суспільстві на перший план виходять соціально-психологічні причини розвитку нетрадиційної релігійності. Важливою причиною швидкого розповсюдження НРР в Україні є втрата нашим суспільством чіткої мети розвитку, адже крах радянської ідеології й ідеалів спонукає багатьох людей шукати нові цілі у своєму житті. НРР пропонують свої шляхи порятунку, відкриваючи перед потенційними адептами горизонти вічного блаженства у потойбічному світі. Як правило, такі конфесійні утворення декларують свою підтримку найважливішим позитивним цінностям, що покращує їх імідж. Серед найпривабливіших їх ознак є пропаганда колективізму, здорового способу життя, святості сім'ї і шлюбу, нових можливостей самовдосконалення тощо.

Прихід багатьох індивідів в НРР викликаний їх прагненням знайти своє місце в соціумі і брати активну участь в соціально-корисній діяльності. Більшість НРР якраз і пропонують своїм послідовникам брати участь у різних культурних заходах й соціальних програмах: паломницьких поїздках за рубіж, навчальних семінарах і курсах для здобуття додаткової освіти тощо. НРР проголошують своєю метою створення стабільної основи для життя своїх адептів і забезпечення їхнього захисту від зовнішніх несприятливих чинників. Людям пропонуються такі необхідні для них перспективи отримання смислу життя, пізнання істини, відходу від самотності тощо. Діяльність адептів НРР може інтерпретуватися як альтернативна форма їх соціалізації, від якої суспільство може отримати імпульси для свого позитивного розвитку. Саме тому багато людей, які не знайшли себе в сучасному українському суспільстві, бачать в НРР можливість задоволення своїх духовних потреб. Але досягнення цієї мети виявляється лише ілюзією.

Аналіз наукових досліджень і публікацій. Виникнення й активний розвиток у країнах Західної Європи і США у другій половині ХХ ст. НРР посилює науковий інтерес до дослідження феномену нетрадиційної релігійності. Феномен НРР активно досліджувався як у вітчизняному, так і в зарубіжному релігієзнавстві. Проблема нетрадиційної релігійності привернула до себе увагу не лише філософів-релігієзнавців, але й теологів, соціологів, психологів, публіцистів, правознавців тощо. Слід зазначити, що позиції дослідників щодо оцінки НРР є доволі неоднозначними. Як повернення до початкового релігійного містицизму розглядається процес зародження й розвитку НРР у дослідженнях таких фахівців, як Х. Кокс, Т. Роззак і М. Кілченстайн. Вони дотримуються погляду, що формування НРР породжуються суперечностями сучасного постіндустріального суспільства. Д. Белл й Е. Тоффлер теж вважають, що індустріальне суспільство переживає незворотні зміни, а нові релігії є паростками майбутнього суспільства. Вагомий внесок у дослідження проблеми взаємодії нетрадиційної релігійності і суспільства зробили філософ-релігієзнавець А. Баркер та історик і феноменолог релігії М. Еліаде, які побачили в релігійних новаціях зародження нової духовності і нової культурної парадигми. Жорсткій негативній оцінці піддаються НРР в роботах Дж. Макдауелла, Д. Стюарта, М. Уолтера, В. Хаака, Т. Гандоу та інших конфесійно заангажованих авторів, які розглядають їх як психологічно, соціально, фізіологічно і духовно небезпечні «деструктивні культури».

У колишньому СРСР проблема нетрадиційної релігійності не була настільки актуальною, як тепер, проте її розглядали у своїх працях Є.Г. Балагушкін, І.Р. Грігульович, П.С. Гуревіч, Л.М. Мітрохін, Д.Є. Фурман, К. Прівалова та ін. учені. Дослідження цього феномену проводилося переважно на зарубіжному матеріалі і зводилося до аналізу причин виникнення і особливостей віровчення НРР. Автори бачили у нетрадиційній релігійності насамперед свідство глибокої кризи західного суспільства. У дев'яності роки ХХ ст. об'єктом дослідження вітчизняних учених стають переважно релігійні новоутворення, що діють в країнах пострадянського простору. У роботах відомих учених Н.А. Трофимчука, І.Я. Кантерова, В.М. Єленського, М.П. Мчедлова, В.М. Петрика, Є.В. Ліхтенштейна, В.В. Гринька, С.М. Левченка й інших дослідників достатньо детально роз-

глядається феномен НРР і його роль у сучасному релігійному житті суспільства. Автори досліджують причини виникнення НРР, їх соціальний базис, загальні особливості культової і позакультової практики.

Постановка завдання. Основною метою роботи є філософське дослідження добродійної позакультової діяльності НРР.

Основна частина. Одним з сутнісних компонентів релігії є релігійна діяльність, яку, своєю чергою, дослідники поділяють на культову та позакультову. Культова діяльність спрямована на вшанування об'єкта віри. У позакультовій релігійній діяльності виділяють дві сторони: духовну і практичну. Духовну позакультову діяльність становлять виробництво релігійних ідей, систематизація та інтерпретація віровчення у творах богословів, світські теоретичні дослідження, що сприяють розвитку і захисту релігії тощо. Практична позакультова діяльність спрямована на місіонерську роботу, благодійність, викладання богословських дисциплін у навчальних закладах, пропаганду релігійних поглядів через ЗМІ, релігійне виховання в сім'ї тощо, тобто вона містить у собі якусь практичну діяльність, спрямовану на реалізацію релігійних переконань у соціальній практиці.

Однією з основних форм соціальної активності релігійних організацій є їхня добродійна діяльність. Під добродійною діяльністю релігійних організацій мається на увазі їх добровільна й безкорислива (безвідплатна або на пільгових умовах) діяльність, у тому числі передача громадянам або юридичним особам майна, зокрема грошових коштів, безкорисливе виконання робіт й надання послуг або іншої підтримки. Ця діяльність може здійснюватися не лише самими релігійними організаціями, але й за допомогою створення ними спеціально призначених для цього добродійних організацій.

Для релігійних організацій характерне особливе розуміння необхідності добродійної діяльності і милосердного служіння, які розглядаються як способи реалізації божественних заповідей. Віруючі переконані, що служіння людям і любов до ближнього є частиною їхнього служіння Богові. В Україні добродійність і соціальне служіння теж були пріоритетною сферою діяльності релігійних організацій. Проте впродовж багатьох десятиліть діяльність релігійних організацій у сфері милосердя і добродійності в Україні була заборонена під тим приводом, що соціальний захист людини бере на себе держава. Заборона була викликана суто політичними й ідеологічними міркуваннями, пов'язаними з бажанням обмежити до мінімуму вплив релігійних організацій на суспільство. Відродження добродійної діяльності стало можливим наприкінці 1980-х рр. в умовах демократизації суспільного життя. У 1990-ті рр. були створені основи нормативно-правового регулювання діяльності у сфері добродійності і соціального служіння. Ця діяльність регламентується законами «Про свободу совісті та релігійні організації», «Про добродійну діяльність і благодійні організації» та іншими законодавчими актами.

Органи державної влади і місцевого самоврядування повинні сприяти діяльності утворених релігійними організаціями благодійних установ лише у тому разі, якщо ця діяльність має соціальну значущість. Для цього їм можуть надаватися пільги щодо сплати податків, виділятися матеріально-технічне забезпечення (наприклад, передаватися у власність або в тимчасове користування державне чи муніципальне майно). Органи влади мають право фінансувати добродійні програми релігійних організацій і розмішувати соціальні замовлення. Добродійним організаціям не дозволяється витрачати свої кошти і використовувати своє майно для підтримки політичних партій і рухів, а також на проведення виборчих кампаній. Державна підтримка добродійної діяльності компенсується тим, що благодійники знімають частину соціальних витрат з державних і місцевих бюджетів.

Багато дослідників феномену нетрадиційної релігійності дотримуються позиції, згідно з якою держава і суспільство мають використовувати духовно-етичний потенціал НРР й співпрацювати з ними у сфері добродійності, подоланні злочинності, наркоманії тощо. Досвід багатьох країн

показує, що НРР можуть відігравати значну роль у справі лікування і соціальної реабілітації наркоманів й алкоголіків, соціалізації мігрантів, покращанні умов існування безпритульних тощо.

Межі роботи унеможливають детально розглянути форми і методи добродійної діяльності усіх НРР. Для ілюстрації наших положень розглянемо добродійну діяльність НРР на прикладі Міжнародного товариства Свідомості Крішни (МТСК), Церкви саєнтології (ЦС) й Церкви Ісуса Христа святих останніх днів (ЦІХСОД).

Милосердя і добродійність є частиною віровчення вайшнавів і є основою для їхньої практичної соціальної роботи. Регіональними організаціями проводиться добродійна робота серед соціально незахищених, засуджених і наркологічних хворих. Найвідомішими добродійними програмами МТСК є «Харі Крішна – Їжа життя», «Океан милості» та «Друге народження».

Гуманітарна Місія «Харі Крішна – Їжа життя» – це єдина в світі міжнародна організація, яка опікується роздачею вегетаріанської їжі. Традиція масової роздачі вегетаріанської їжі розпочата Ш.Ч. Махапрабху і його послідовниками ще у XVI столітті. Звернення до віроповчальної літератури МТСК доводить, що приготування їжі для вайшнавів має ритуальний характер і слугує для задоволення Бога (прасадам). Адже у «Бгавад-гіті» чітко зазначається, що «будь-яке жертвопринесення, здійснюване... без роздачі прасаду (духовної їжі)... належить до гуні п'їтьми» [1 – 17.13, с. 707]. Прасад («милість Господа») – це вегетаріанська їжа, яка отримує освячення і вважається насиченою божественною енергією Крішни. С. Прабгупада, звертаючись до своїх учнів, писав: «Кожен повинен щось їсти, щоб жити, але слід приймати лише очищені страви, що були спочатку запропоновані Крішні» [1, с. 440]. Їжа для вайшнавів – найбільший дар Бога. Людина, споживаючи прасад, очищається духовно і відчуває в собі любов до Крішни, тому прийнято пригощати такою їжею тих, хто приходить до храмів.

Програма «Харі Крішна – Їжа життя» розпочалася у 1972 році за ініціативою засновника МТСК С. Прабгупади. Девіз «Їжі життя»: «Ми готові нагодувати весь світ». Мета цієї програми – забезпечити безкоштовною гарячою вегетаріанською їжею і духовно-психологічною допомогою людей, що опинилися у скрутному стані під час природних і соціальних потрясінь (насамперед внаслідок військових конфліктів), незалежно від їхньої національної або релігійної належності. Кошти на придбання продуктів харчування поступають від розповсюдження релігійної літератури, а також від добровільних пожертвувань спонсорів. Здебільшого програма допомоги здійснюється за сприяння філій Міжнародного Червоного Хреста, як це було в Сухумі, Белграді, Соуето й Грозному. У деяких країнах, наприклад в США й Австралії, де «благодійна діяльність МТСК, у тому числі гуманітарна місія «Їжа життя» та програма боротьби з наркоманією мають дуже великі масштаби, товариство отримує... субсидії від держави» [2, с. 57].

Програма охоплює широкі верстви населення, але робить акцент на допомозі дітям, літнім людям та інвалідам. Залежно від можливостей МТСК це можуть бути як разові, так і довготривалі акції. У наш час програма «Їжа життя» діє більш ніж в 50 країнах світу. На території колишнього СРСР ця місія розпочала свою діяльність у 1988 р. у зоні землетрусу в м. Спітак (Вірменія), де гарячу їжу протягом чотирьох місяців щодня отримували більше двох тисяч людей. У 1992 р. з початком грузино-абхазської війни була організована місія в м. Сухумі (Абхазія), яка годувала протягом усього конфлікту майже дві тисячі людей.

На думку представників міжнародних суспільних організацій, програма «Їжа життя» є високоефективною. Вона витрачає на власну підтримку у 7–10 разів менше коштів, ніж інші подібні програми (вони переважно витрачають на свої потреби близько 70 % від виділених коштів). Наприклад, повноважний представник СБСЕ Т. Олсен стверджував, що «волонтери-крішнаїти мають найвищий рейтинг серед добродійних місій завдяки відвертості і духовній основі» [3, с. 178]. Подібну думку висловлював Ф. Алам, голова делегації Міжнародного Комітету Червоного Хреста у Грозному: «Будучи єдиною неурядовою добродійною організацією, що безперервно працює в

Чечні впродовж усього періоду військового конфлікту, «Харі Крішна – Їжа життя» завоювала особливу повагу з боку міжнародних благодійних організацій за свою напружену працю і високу ефективність у наданні щоденної допомоги мешканцям Грозного, навіть за відсутності постійних джерел фінансування і постачання» [4, с. 286]. Проте існують й інші оцінки добродійної діяльності місії «Харі Крішна – Їжа життя». Критики роблять особливий акцент на тому, що МТСК займається добродійною діяльністю за рахунок коштів пересічних громадян, а безкоштовна добродійна роздача їжі здійснюється крішнаїтами в їх місіонерських і ритуальних цілях.

Програми МТСК «Океан милості» і «Дайте цим людям шанс» спрямовані на реабілітацію ув'язнених. Серед основних напрямів діяльності не лише матеріальна підтримка ув'язнених (ремонт кабінетів й роздача вегетаріанської їжі), але й різноманітні культурно-просвітницькі заходи (концерти, лекції, духовні бесіди і листування з ув'язненими, роздача духовної літератури). Вайшнави вважають, що кращим засобом позбавлення суспільства від злочинності, є очищення серця злочинця. «Повернення до життя» – це вайшнавська програма духовної підтримки людей, які прагнуть вирватися з тенет наркоманії. У межах цієї програми крішнаїти розмовляють з хворими, влаштовують концерти, роздають добродійні обіди й солодощі, передають зібрані ними кошти на придбання медикаментів для лікування пацієнтів.

Добродійна діяльність Церкви саєнтології (ЦС) здійснюється добровільними священиками, діанетичними групами й місіями. Адепти ЦС проводять т. зв. одитинги й асисти, консультації з питань шлюбу, допомагають долати залежність від наркотиків і справлятися з повсякденними життєвими проблемами. Програма добровільних священиків була розпочата у 1976 році за ініціативою Р.Л. Хаббарда. Мета програми – знайти способи вирішення проблем суспільства за допомогою духовних саєнтологічних істин, які відкриті для послідовників будь-якого віросповідання. Добровільний священик – це людина, яка на добровільних засадах допомагає своїм ближнім знайти духовні цінності у житті. Вона не ховається від болю, зла й несправедливості існування, а знаходить у собі сили для того, щоб усувати ці явища й допомагати іншим боротися з ними.

Згідно з повідомленням саєнтологів, найчастіше добровільні священики працюють на благо суспільства, допомагаючи хворим або пораненим, навчаючи дітей основам грамоти, перевиховуючи тих підлітків, які пішли неправильною дорогою, повертаючи їх назад до чесного життя, допомагаючи вирішити конфлікти і негаразди в сім'ї й на роботі, допомагаючи своїм колегам краще організувати своє життя. Одним з найпоширеніших методів допомоги, які використовують добровільні священики, є т. зв. асисти: нескладні процедури, розроблені Р. Хаббардом для того, щоб допомогти людям подолати емоційні розлади, стреси, психологічні наслідки операцій. Асисти, як інформують самі саєнтологи в рекламних буклетах, не є заміною медичного лікування, їх сфера застосування – терапія духовних станів людини.

Саєнтологи часто співпрацюють з місіями Міжнародного Червоного Хреста і надають допомогу в районах, що потерпають від воєн і природних лих. Так, наприклад, в газеті «Добровільний священик» указується, що саєнтологи надавали допомогу людям у 1998 р. у Грозному після військових дій. У 1999 р. добровільні священики виїжджали до Ингушетії, де надавали допомогу біженцям з Чечні. Мережа добровільних священиків отримала міжнародне визнання після трагедії 11 вересня 2001 р., коли майже вісім сотень адептів ЦС брали участь в операціях з порятунку постраждалих від атаки терористів в Нью-Йорку. У жовтні 2002 р. саєнтологи взяли участь в наданні допомоги постраждалим від терористичного акту в Театральному центрі на Дубровці у Москві.

ЦС пропонує свої варіанти вирішення таких проблем суспільства, як аморальність, наркоманія, злочинність, неграмотність. Для цього у 1988 р. ЦС створила міжнародну добродійну некомерційну організацію ABLE («Асоціація з поліпшення життя й освіти») із штаб-квартирою у Лос-Анджелесі, яка існує на матеріальні пожертвування. Щорічні внески, як стверджують саєнтологи, йдуть на підтримку міжнародних програм підвищення рівня освіти; програм реабілі-

тації наркоманів й алкоголіків у спеціальних закладах; програм, що проводяться у кримінально-виправних закладах; програм ефективного навчання молоді тощо. Серед напрямків діяльності цієї організації у пострадянських країнах зазначені такі: навчання управлінню (у Хаббард-колледжах), вирішення психологічних проблем людини (у Центрах діанетики), ефективне навчання школярів і студентів (Студема), зцілення від наркоманії, алкоголізму і душевних хвороб («Наркокон»), соціальна адаптація злочинців («Крімінон») тощо. Необхідно відзначити, що реалізація цих програм здійснюється під безпосереднім керівництвом центрів, розташованих у США.

Найвідомішою програмою ЦС є «Наркокон». Як інформують самі саєнтологи, – це мережа установ з соціальної реабілітації наркоманів, що діють більш ніж в 20-ти країнах світу. Використовуючи стурбованість українського суспільства з приводу зростання наркоманії в країні, саєнтологи приступили до реалізації цієї програми і в нашій державі. Але слід наголосити, що розроблені саєнтологами методики, які претендують на медичну цінність, не змогли пройти державного ліцензування у жодній країні світу і не отримали дозволу на застосування. На сучасному етапі свого існування, за інформацією ЦС, «Наркокон» проводить профілактичну роботу серед дітей і підлітків у різних навчальних закладах. Одним із завдань антинаркотичної кампанії є широке розповсюдження інформації про шкоду наркотиків. Проводяться акції: «Ні наркотикам», «Я проти наркотиків» тощо. «Наркокон» відкриває центри для підготовки персоналу, в яких навчають тому, як правильно проводити програму детоксикації, щоб побороти залежність від наркотиків, і як організувати поліпшення життя колишніх наркоманів.

Інша громадська міжнародна організація ЦС – «Крімінон» («без злочинності») призначена для надання допомоги громадянам, які знаходяться у місцях позбавлення волі, та тим, хто звільнився з них. У межах цієї програми працюють активісти на громадських засадах, які ведуть листування з ув'язненими. «Крімінон» організував проект «Вуличної академії», де курс «На дорозі до щастя» читається для кримінально орієнтованих підлітків.

Добродійні програми, гуманітарні проекти Церкви Ісуса Христа святих останніх днів (ЦІХСОД більш відома як Церква мормонів)) спрямовані насамперед на членів власної релігійної організації. Церква мормонів піклується про духовний і матеріальний добробут своїх членів й надає їм підтримку у здобутті освіти, професійному вдосконаленні, збереженні фізичного здоров'я і духовних сил. Благодійні програми мормонів частково фінансуються за рахунок добровільних пожертв членів ЦІХСОД. Наприклад, усі «мормони постяться один день на місяць і заощаджені на їжі гроші жертвують людям, які потребують допомоги» [5, с. 36].

Надання допомоги, не членам ЦІХСОД здійснюється мормонами через власну благодійну організацію (Latter-day Saint Charities). Добродійна діяльність здійснюється у таких формах: надання одягу і речей; поліпшення умов життя (аж до надання житла соціально незахищеним верствам населення, насамперед безпритульним дітям); забезпечення лікувальних закладів ліками і медичним устаткуванням; облаштування притулків і будинків-інтернатів для дітей-інвалідів та людей похилого віку; надання допомоги населенню у місцях стихійних лих і воєних дій. Крім того, мормони забезпечують навчальною літературою школи, проводять консультації у сфері медицини і сільського господарства. Також доволі часто гуманітарні постачання здійснюються мормонами через недержавні добродійні організації: Дім милосердя, Місії Міжнародного Червоного Хреста тощо. Члени ЦІХСОД брали участь у роботі більш ніж трьох тисяч гуманітарних проектів у 137 країнах світу. У країнах Східної і Центральної Європи гуманітарна допомога мормонів розпочалась ще у 1988 р. і на початок ХХІ ст. становила в грошовому еквіваленті понад 52 млн. дол. США.

Висновки. Незважаючи на невелику тривалість існування НРР порівняно з традиційними конфесіями, вони накопичили значний досвід добродійної діяльності. Основними напрямками добродійності НРР є опікування будинків для людей похилого віку, дитячих будинків, шкіл-інтернатів, організація добродійних їдалень, безкоштовна роздача убогим одягу, надання грошової

допомоги тощо. НРР створюють медичні програми, що надають допомогу в межах існуючих медичних установ (лікарень, госпіталів тощо). Не менш важливим напрямом благодійності є їхня робота із людьми, що знаходяться у місцях позбавлення волі. Серед інших напрямів добродійної діяльності НРР варто зазначити надання консультативної і матеріальної допомоги біженцям, жертвам стихійних лих і надзвичайних ситуацій; антинаркотичні та антиалкогольні програми.

Враховуючи те, що діяльність НРР щодо реалізації своїх суспільно-корисних програм в Україні ще не має офіційної оцінки, існує необхідність створення незалежних компетентних експертних комісій, висновки яких уможливили б скласти цілісне уявлення про їхні соціально-добродійні проекти. Слід враховувати й ту обставину, що соціальна активність НРР спрямована насамперед на збільшення чисельності їх організацій і розширення сфери їх впливу на соціум. Крім того, добродійність використовується для формування їхнього позитивного іміджу у суспільній свідомості і як привід для встановлення контактів з представниками державних та інших соціальних установ.

Підводячи підсумки, слід зазначити, що необхідність добродійної діяльності релігійних організацій в Україні викликана складною соціально-економічною ситуацією. НРР бачать у здійсненні добродійних програм виконання своєї соціально-стабілізуючої ролі в суспільстві. Держава має сприяти і підтримувати добродійну діяльність релігійних організацій. Але існує багато проблем у співпраці держави і релігійних добродійних організацій. Однією з них є складність у забезпеченні контролю за цільовим витрачанням коштів, які виділяються релігійним добродійним організаціям; іншою проблемою є забезпечення відкритого доступу, зокрема для представників держави, до їх звітів. Проте головна проблема полягає у тому, що добродійна діяльність НРР часто використовується ними для розповсюдження своїх переконань серед послідовників інших релігій і невіруючих, а це створює джерело конфліктів між адептами НРР і послідовниками традиційних конфесій.

1. Прабгупада С. Бгагавад-Гіта як вона є / А.Ч. Бгактіведанта Свами Прабгупада – Бгактіведанта Бук Траст, 1990. – 913 с. – (Першотвір). 2. Нетрадиційні та містичні об'єднання України / [В.М.Петрик, Є.В. Ліхтенштейн, В.В. Гринько, С.М. Левченко]. – Біла Церква: Видавництво „Мустанг”, 2000. – 216 с. – (Курс лекцій з релігієзнавства). 3. Мчедлов М.П. Милосердіє / М.П. Мчедлов. – М.: РОССПЭН, 1998. – 214 с. – (Учеб. пособие). 4. Иваненко С.И. Кришнаиты в России: правда и вымысел / С.И. Иваненко. – М.: Философская книга, 1998. – 296 с. – (Первоисточник). 5. Элбакян Е. С. Церковь Иисуса Христа святых последних дней: прошлое и настоящее / Е.С. Элбакян // Религиоведение. – 2003. – № 4. – С. 23–37.